

Stručné dějiny University Karlovy. Pod redakcí prof. dr. Františka Kavky zpracovali J. Havránek, F. Kavka, K. Kučera, F. Šmahel, M. Truc. Praha 1964, 345 stran

University sehrály takovou roli ve vývoji evropské vzdělanosti, že souborná kniha o dějinách kterékoli z nich je událostí, která s dotýká všech oborů dějepisectví toho kterého národa. O pražské universitě to platí, jak známo, v míře nikoli menší, nýbrž spíše větší, než o universitách jiných. Proto je možno pokládat nové, již delší dobu očekávané zpracování, jehož se podjal kolektiv vedený prof. Kavkou, za významný mezník v naší historické práci; je novým dokladem toho, že se pražská universita v každém okamžiku svého staletého vývoje podílela na veškerém kulturním, politickém a od doby rozmachu přírodních věd i hospodářském dění, které se v naší zemi odehrávalo.

Významným vědeckým činem byla v našem dějepisectví před více než sto lety i Tomková *Geschichte der Prager Universität*, až do vydání recenzované publikace stále použitelná a používaná, kterou nyní dílo pracovníků Ústavu dějin Karlovy university nahradilo. Mladý Tomek odvedl tehdy české veřejnosti na svou dobu vynikající práci, a náš respekt k jeho výkonu se v stoletém odstupu jen ještě zvýšil. Ale jeho dějiny pražské university nemůžeme s novou publikací srovnávat zcela: skoro polovina jejího rozsahu je totiž věnována vývoji v 19. a 20. století, kterého se Tomek přirozeně nedotkl, takže naši autoři tu vstoupili na panenskou půdu,

Bilancujeme-li pokrok, který učinilo universitní dějepisectví za sto let, vidíme markantní krok kupředu především v pojetí předmětu: je v nové práci charakterizováno širším záběrem, protože dnešní universitní historiografové si správně kladou za úkol vysledovat nejen dějiny university jako instituce, ale probrat systematicky i její společenské působení a dějiny vědy na ní pěstované. Nelze říci, že by byl Tomek neměl smyslu pro širší souvislosti kulturní a politické: ale stačí letmý pohled do nové knihy, abychom se přesvědčili o tom, že se autorskému kolektivu podařilo realizovat tuto koncepci daleko úplněji, což umožnily nejen všestranné pokroky našich znalostí o jednotlivostech, jak se za století historické práce od Tomkových časů nahromadily, ale přirozeně hlavně vytrřbenější metodologický přístup a silnější vědomí souvislostí, pro naši dobu příznačné.

„Stručné dějiny University Karlovy“ jsou tak i skutečným nástinem dějin české (a v novější době i německé, pokud byla pěstována na našem území) vědy s plnou hodnotou odbornou i ve velmi specializovaných odvětvích přírodních věd, a nalezneme tu od doby Karlovy až po dnešek celou galerii drobných medailonů vynikajících, prostředních i nevýrazných osobností, které se na jejich katedrách vystřídaly. Nutno tu ocenit zejména práci autorů kapitol o novějších dějinách, kteří při tom mnohde kráčejí po popelu ještě žhavém, ale zhostili se svého úkolu s opravdovým taktem a uměřeností i tam, kde vyslovují rezervu nebo dokonce odmítnutí.

Kvalitativní skok v našich znalostech o dějinách pražské university znamená propracování dalšího jejich aspektu, totiž jejího společenského působení. Je připraveno především stálým srovnáváním poměrů na pražské universitě a na universitách cizích, které je úplnější a vrhá více světla na stav věcí zejména v partiích o dějinách nejstarších, ale dává i v novějších částech dosti podkladů pro lepší ocenění místa pražské university v totalitě společenského dění na rovině evropské i ve společnosti domácí. Projevuje se dále v pečlivém sledování početních stavů vyučujících i posluchačů na universitě, v analýze jejich sociálního a národnostního složení, jehož přeměny jsou přesvědčivě vykládány z širších souvislostí, a zejména v soustavné pozornosti, jaká je věnována uplatnění absolventů university v praktickém životě po ukončení studií jmenovitě také v školství nižším, jehož vztahům

k universitě je věnováno po zásluze mnoho pozornosti. Největším přínosem nových dějin pražské úlohy university je však po mém soudu zhodnocení jejího působení v české společnosti po stránce kvalitativní, jejího místa v celku českého kulturního života; její váha tu byla proměnlivá a vývojová křivka není nikterak jednoznačně vzestupná; nicméně vždy zaujímala universita takové postavení, že ji není možno přejít mlčením.

Co vykonal autorský kolektiv při rozboru účasti pražské university v různých událostech českých dějin, přesahuje rámec pouhých universitních dějin a musí být na mnoha místech hodnoceno jako přínos obecnému dějepiscectví, zejména kulturnímu a politickému. Pro dějiny státu a práva přináší nová kniha především upozornění na podíl, který měla její právnická fakulta při výstavbě moderního státního aparátu, jemuž dodávala vysoce kvalifikované kádry, a dále zdařilou zkratku dějin české právní vědy, spjaté s universitou od jejích počátků.

Významným je pro právní historiky i nástin právních dějin university, její vnitřní organizace, jejího postavení ve státě a jejího poměru k úředním orgánům. Nové zpracování se oprostilo od formálněprávního nazírání na organizační formy universitního života, a zachycuje je zdařile především v jejich živé funkci. Ve srovnání s Tomkovou prací je však podíl, který je věnován právním problémům, relativně zredukován; je to ovšem bohatě vyváženo přínosem na jiné straně, jak jsme se o tom zmínili, a nutno vzít také v úvahu, že kapitoly věnované dějinám university před 19. stoletím, jež lze s Tomkovou prací porovnávat, mají menší rozsah než ona. Snad někde, jako u otázky právního charakteru university v Praze v době jejího vzniku, jejíž význam byl svého času zveličen nacionalistickými a šovinistickými vášněmi, je rezerva k hypertrofování právní problematiky úmyslná; někde, např. pokud jde o sporné otázky právní konstrukce universitních komunit a jejich zasazení do institucionální sítě středověké společnosti, jde o otázky příliš právnicky subtilní, natolik vzdálené konkrétnímu běhu věcí, jehož jsou nejobecnějším odrazem, že ani nebylo nutné je ventilovat. Jinde, např. kde se jedná o vývoji akademické jurisdikce nebo o otázkách přeměny university ze středověké korporace ve státní ústav a odpovídajícím tomu zápasu autonomistických a byrokratisujících tendencí, je látka ještě málo předpracována a pro podrobnější vylíčení není dostatečných podkladů. Pokud jde o právní dějiny pražské university, lze také odkázat na speciální práci Vaněčkovu; přece však nemůžeme se ubránit přání, aby byly v chystaném velkém, třísvazkovém zpracování dějin Karlovy university všechny tyto a ještě mnohé další otázky dotčeny přece jen soustavněji a více podrobně.

Šest ročníků úspěšného časopisu pro dějiny Karlovy university, několik svazků knižnice k jejím dějinám a pečlivě zpracovaný průvodce po archivních fondech, které vyšly z činnosti Ústavu dějin Karlovy university za krátkou dobu jeho existence, nacházejí v přítomné publikaci prozatím své vyvrcholení. Možno říci, že je velkým krokem vpřed a staví se jako solidní a pevná základna dalšímu bádání. V něm jistě nezůstanou nečinnými ani právní historikové, neboť to vyžaduje význam pražské university i v dějinách státu a práva v našich zemích.

Jiří Klabouch